

การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชนตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

The Assessment of Community Health Impact Factor of Thapra Subdistrict, Muang District, Khon Kaen Province

อุไรวรรณ อินทร์ม่วง*, ยรรยงค์ อินทร์ม่วง และภาณี ฤทธิ์มาก

Uraivan Inmuong*, Yanyong Inmuong and Panee Rithmak

ภาควิชาวิทยาศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อม คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

*Correspondent author: urairwan@kku.ac.th

Received January 4, 2011

Accepted July 1, 2011

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชนตำบลท่าพระ จังหวัดขอนแก่น จากการเปลี่ยนแปลงชุมชนเกษตรกรรมไปสู่การเป็นผู้รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม และเสนอแนะมาตรการ/แนวทาง การป้องกันผลกระทบต่อสุขภาพจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยกำหนดสุขภาพ ด้วยการใช้เครื่องมือการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ เพื่อพัฒนารอบแนวทางการพัฒนาชุมชนสุขภาวะในอนาคต ดำเนินการวิจัย ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น รวม 14 หมู่บ้าน ระหว่าง พฤษภาคม 2552 ถึง มิถุนายน 2553 กระบวนการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชน ประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานในชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โดยคณะทำงานที่เป็นผู้แทนจากทุกหมู่บ้าน ร่วมกับคณะผู้วิจัย วิเคราะห์ข้อมูล และจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อประเมินผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชน โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมจากหน่วยงานราชการในท้องถิ่น ผู้นำชุมชน คณะผู้บริหารอบต. เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้แทนประชาชนจากทุกหมู่บ้าน และผู้แทนจากโรงงานอุตสาหกรรม รวม 53 คน ผลจากการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชน ทำให้ได้ข้อเสนอแนะ มาตรการในการป้องกันผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงปัจจัยกำหนดสุขภาพด้านต่างๆในชุมชน ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชนไปสู่การเป็นชุมชนสุขภาวะ และแนวทางการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนกับโรงงานอุตสาหกรรม

Abstract

This action research aimed to assess community health impacts assessment of Thapra community of Khon Kaen province during its transition from agriculture to industrial regime, and to make recommendations to local government on future preventive measures on community health impacts from changing health determinants. The study used health impact assessment (HIA) toolkit to build future healthy community scenario. The study

was conducted during May 2009-June 2010 at Thapra subdistrict Administrative Organization (SAO), Muang district, Khon Kaen province, which was responsible for 14 villages. The community HIA toolkit was used for profiling of community socio-economy, environment, and health data by community representatives and researchers. A community HIA workshop was organized involving 53 persons including; community leaders, SAO officers, health authorities, villagers and factory managers. The overall HIA study output was a set of recommendations and measures in prevention of community health impact from various expected changes of community health determinants. The study result was also attributable to guidance on future healthy community and mainstreaming harmonization actions between community and industry.

คำสำคัญ: การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชน ปัจจัยกำหนดสุขภาพ การสร้างสุขภาพชุมชน

Keywords: community health impact assessment, health determinants, building healthy community

1. บทนำ

การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (health impact assessment; HIA) มีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์ว่า นโยบาย แผนงาน โครงการพัฒนา หรือกิจกรรมต่างๆ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อปัจจัยกำหนดสุขภาพ (health determinants) และส่งผลต่อเนื่องต่อการเปลี่ยนแปลงทางสุขภาพ ทั้งระดับปัจเจก ครอบครัว และชุมชนอย่างไร (1-2) HIA เป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เพื่อร่วมกำหนดมาตรการและแผนปฏิบัติการลดความเสี่ยงที่เป็นภัยคุกคามต่อสุขภาพ รวมถึงสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพจากการพัฒนา (3-4)

การประเมินผลกระทบทางสุขภาพของชุมชน (community health impact assessment; CHIA) เป็นกระบวนการที่สร้างการเรียนรู้ร่วมกันของประชาชน บุคลากรภาครัฐ และภาคเอกชนต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในชุมชน ในการร่วมกันเรียนรู้ถึงผลของกิจกรรมการพัฒนาต่อการเปลี่ยนแปลงปัจจัยกำหนดสุขภาพที่เกิดขึ้น และการคาดการณ์ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงปัจจัยกำหนดสุขภาพนั้นต่อสุขภาพบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม ทั้งในทางลบและ

ทางบวก และร่วมกันเสนอแนะแนวทางการแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว และคาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต รวมทั้งร่วมกันทบทวนทุนทางสังคมของชุมชน ทั้งด้านทรัพยากร ธรรมชาติ ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น (5-6)

ตำบลท่าพระ เป็นพื้นที่ที่มีทั้งพื้นที่เกษตรกรรม และมีโรงงานอุตสาหกรรม ตั้งอยู่จำนวน 7 แห่ง ได้แก่ 1) โรงงานผลิตเบียร์ โซดาและน้ำบรรจุขวด 2) โรงงานผลิตนมสด 3) โรงงานล้างขวด 4) โรงงานผลิตขวดแก้ว 5) โรงงานผลิตตุ๊กตาซิรามิก 6) โรงสีข้าว 7) โรงงานรับซื้อ/สะสมกระดูกสัตว์ และสนามกอล์ฟ 1 แห่ง ประชากรส่วนใหญ่ ร้อยละ 63.10 ประกอบอาชีพทำนาทำไร่ รองลงมาร้อยละ 31.83 ประกอบอาชีพรับจ้าง (ส่วนใหญ่รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม) และร้อยละ 5.07 ประกอบอาชีพอื่น (7) ซึ่งพบว่าประชากรเริ่มเปลี่ยนอาชีพจากการทำไร่ทำนาเป็นผู้รับจ้างในสถานประกอบการ และมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงอาชีพสูงขึ้น ทำให้วิถีการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไปด้วย จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของการวิจัยนี้ พบว่า ร้อยละ 38.1 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดมีสมาชิกในครัวเรือน

ทำงานในโรงงานใกล้บ้าน (881 คริวเรือนจากจำนวนคริวเรือนทั้งหมด 2,311 คริวเรือน) โดยมีประชากรที่ทำงานในโรงงาน ร้อยละ 12.8 ของจำนวนประชากรทั้งหมด (จำนวน 1,309 คน จากประชากรทั้งหมด 10,232 คน)

การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ จากแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2551-2553) ตำบลท่าพระ (8) พบว่า กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (stakeholders) เล็งเห็นถึงความสำคัญของผลกระทบจากการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงปัจจัยกำหนดสุขภาพทั้งด้านครอบครัว ชุมชน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพทางกาย จิต สังคม ของบุคคล ครอบครัว และชุมชน และได้เสนอแนะให้มีการศึกษาต่อเนื่อง ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการวิจัยนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชนตำบลท่าพระ จากการเปลี่ยนแปลงชุมชนเกษตรกรรม ไปสู่การเป็นผู้รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม และเสนอแนะมาตรการ/แนวทาง การป้องกันผลกระทบต่อสุขภาพจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยกำหนดสุขภาพ

2. วิธีการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้ ใช้กระบวนการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ ประกอบด้วยขั้นตอนการคัดกรอง และกำหนดขอบเขตการศึกษา (screening and scoping) การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (appraisal) และการนำเสนอรายงานการประเมินผลกระทบทางสุขภาพและข้อเสนอแนะ (reporting and recommendation) ดำเนินการในพื้นที่รับผิดชอบของ อบต. ท่าพระ อ. เมือง จ. ขอนแก่น จำนวน 14 หมู่บ้าน ดำเนินการวิจัย ระหว่าง 1 พฤษภาคม 2552 ถึง 30 มิถุนายน 2553 รวม 14 เดือน การกำหนดพื้นที่ศึกษา โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง เนื่องจากเป็นความต้องการของ อบต. ที่ต้องการศึกษาต่อเนื่องจากการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพจาก

แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2551-2553) มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1) นักวิจัยติดต่อ ประธานงานคณะผู้บริหาร อบต. ท่าพระ ผู้นำชุมชน ผู้นำอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และจัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ รวมทั้งขอความร่วมมือในการดำเนินงานโครงการ

2) คณะผู้บริหาร อบต. ร่วมกับผู้นำชุมชน สมาชิกสภาอบต. ผู้นำ อสม. ร่วมกับประชาชนในหมู่บ้านต่างๆ คัดเลือกผู้แทนของแต่ละหมู่บ้าน เพื่อเป็นคณะทำงาน ร่วมดำเนินการกับทีมนักวิจัย รวม 15 คน

3) คณะผู้วิจัย จัดการประชุมระดมสมอง คณะทำงาน พิจารณาคัดกรองประเด็นที่มีความสำคัญและกำหนดขอบเขตของการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพโดยพิจารณาประเด็นต่างๆ ดังนี้

- ประเด็นในการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชน (health issues of concerns) โดยใช้ข้อมูลจากรายงานการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพจากแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2551-2553) อบต. ท่าพระ ซึ่งได้ดำเนินการในปี พ.ศ. 2551

- แนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน และจัดทำแบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน เพื่อเป็นข้อมูลนำเข้าในการประชุมเชิงปฏิบัติการ การประเมินผลกระทบทางสุขภาพชุมชนตำบลท่าพระ ซึ่งแบบสำรวจประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชนและการประกอบอาชีพในปัจจุบัน

ส่วนที่ 2 สถานประกอบการในชุมชน

ส่วนที่ 3 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะ ในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ

4) คณะทำงานเก็บรวบรวมข้อมูลระดับหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน รวม 14 หมู่

5) คณะผู้วิจัย รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูล และ

เตรียมการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ การประเมินผลกระทบทางสุขภาพชุมชนตำบลท่าพระ โดยกำหนดรายละเอียด เกี่ยวกับกำหนดการประชุม กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่จะเข้าร่วมประชุม ข้อมูลพื้นฐานที่นำเข้าในการประชุม และประเด็นที่พิจารณาร่วมกันในระหว่างการประชุมเชิงปฏิบัติการ ประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย ประกอบด้วย

- วิสัยทัศน์ของการเป็นชุมชนสุขภาพดี (healthy community)

- ปัจจัยกำหนดสุขภาพ และสิ่งคุกคามสุขภาพ ในชุมชนตำบลท่าพระ

- ความภาคภูมิใจของการเป็นสมาชิกในชุมชนตำบลท่าพระ

- ปัญหา สาเหตุ และข้อเสนอแนะ แนวทางป้องกัน แก้ไข และเฝ้าระวัง ปัญหาสุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม

6) จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ การประเมินผลกระทบทางสุขภาพชุมชนตำบลท่าพระ (appraisal) โดยใช้ระยะเวลาในการประชุม 4 ชั่วโมง โดยแบ่งเป็น 2 ครั้ง ในวันที่ 21 และ 22 มกราคม 2553 และแบ่งกลุ่มประชุมกลุ่มย่อยในแต่ละครั้ง เป็น 3 กลุ่ม รวมจำนวนผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ ทั้งสิ้น 53 คนการดำเนินการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชนตำบลท่าพระ ในขั้นตอนการประเมินผลกระทบ ได้ใช้วิธีการ ประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อประเมินผลกระทบต่อสุขภาพแบบเร่งด่วน (HIA rapid assessment workshop) เป็นวิธีการที่ใช้ระยะเวลาในการประเมินภายใน 1 วัน ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการประเมินแบบเร่งด่วนที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินการประเมินผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชน ท้องถิ่น (9)

7) นักวิจัยร่วมกับคณะทำงานรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูล และจัดทำรายงาน การประเมินผลกระทบทางสุขภาพชุมชนตำบลท่าพระ

8) นำเสนอรายงาน การประเมินผลกระทบ

ทางสุขภาพและข้อเสนอแนะมาตรการ แนวทางป้องกันลดผลกระทบ ต่อคณะผู้บริหารอบต. ท่าพระ เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการจัดทำแผนงาน โครงการด้านการพัฒนาสุขภาพของชุมชน ตลอดจนเผยแพร่ข้อมูลให้กับชุมชนในทุกๆหมู่บ้านเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานของชุมชนต่อไป

3. ผลการวิจัยและอภิปราย

ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จากทุกภาคส่วน โดยได้มีการร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชนในการเป็น ชุมชนสุขภาพดี ความภาคภูมิใจในการเป็นสมาชิกของชุมชนตำบลท่าพระ และประเมินผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงปัจจัยกำหนดสุขภาพ รวมทั้งเสนอแนะมาตรการ/แนวทางทางการป้องกัน/ลดผลกระทบต่อสุขภาพ และการเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพ สรุปผลได้ดังนี้

1) วิสัยทัศน์ของการเป็นชุมชนสุขภาพดี:

“เป็นชุมชนที่มีสุขภาพดี สิ่งแวดล้อมดี สังคมดี เศรษฐกิจดี”

2) ความภาคภูมิใจของการเป็นสมาชิกในชุมชนตำบลท่าพระ

- ตำบลท่าพระตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองขอนแก่น มีการคมนาคมสะดวก ตั้งอยู่ใกล้สถานศึกษาที่มีคุณภาพ มีหน่วยงานราชการที่เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ และการถ่ายทอดเทคโนโลยี

- ตำบลท่าพระมีแม่น้ำชีไหลผ่าน มีอ่างเก็บน้ำห้วยเตย ทำให้สังคมเกษตรกรรมได้รับผลประโยชน์ สามารถเลี้ยงสัตว์ และเพาะปลูกพืชได้หลากหลายชนิด เช่น ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง ฯลฯ

- มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ตั้งอยู่หลายโรงงาน เป็นแหล่งรองรับแรงงานของชุมชน

- ตำบลท่าพระ มี อสม. ดีเด่นในระดับ ภาค ในปี พ.ศ. 2551

- ตำบลท่าพระมีผู้รู้และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

เช่น การเพาะเห็ด การหมักปุ๋ยชีวภาพ

- ตำบลท่าพระมีการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีพื้นบ้าน เช่น งานบุญต่างๆ วันสำคัญทางศาสนา ประเพณีปีใหม่ สงกรานต์ ฯลฯ

3) ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงปัจจัยกำหนดสุขภาพ และข้อเสนอแนะ มาตรการป้องกัน/ลดผลกระทบ

ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ ผู้เข้าร่วมประชุม ได้ทบทวน ปัญหาของชุมชน ทั้งปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ จากข้อมูลการสำรวจของคณะทำงานในชุมชนร่วมกับทีมงานวิจัย โดยพิจารณาว่าปัญหา หรือสภาพเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลงไป (การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยกำหนดสุขภาพ) คาดว่าอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ทั้งทางบวก และทางลบ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะมาตรการในการป้องกัน/ลดผลกระทบ รวมทั้งมาตรการในการเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพอย่างไร และสุดท้าย ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนสุขภาพดี ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

4) ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนสุขภาพดี

ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมกันเสนอแนะต่อ อบต. ในการพัฒนาชุมชน ให้เป็นชุมชนสุขภาพดี สรุปได้ดังนี้

- อบต. ท่าพระ ควรเป็นองค์กรหลัก ในการประสานความร่วมมือระหว่าง ประชาชน หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง และ โรงงานอุตสาหกรรม ในการจัดกิจกรรมพัฒนา ด้าน สิ่งแวดล้อม การศึกษา การส่งเสริมขนบธรรมเนียม ประเพณีในชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี ระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และลดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับ โรงงานอุตสาหกรรม

- ในการตรวจสอบ แก้ไข ปัญหาเหตุรำคาญ ที่มีสาเหตุจากมลพิษสิ่งแวดล้อมจาก โรงงานอุตสาหกรรม เช่น น้ำเสีย กลิ่นเหม็น เสียงดัง

เพื่อให้เกิดความโปร่งใส และเป็นที่ยอมรับในของประชาชน อบต. ควรให้มีผู้แทนจากชุมชนร่วมในการตรวจสอบด้วย

- โรงงานอุตสาหกรรม ที่ตั้งอยู่ในชุมชน ควรสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนเกี่ยวกับกระบวนการผลิต และการจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงงาน โดยจัดให้ประชาชนจากทุกหมู่บ้านได้เข้าเยี่ยมชม โรงงาน และควรประชาสัมพันธ์ โครงการเกี่ยวกับ ความรับผิดชอบต่อสังคม ให้ผู้นำชุมชน หน่วยงานราชการ และประชาชน ให้ได้รับทราบ โดยทั่วกัน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วม เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ให้ชุมชน และ โรงงาน อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

- การดำเนินการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชน ทำให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ของผู้แทนจากภาคส่วนต่างๆ ในชุมชน เป็นกระบวนการที่ช่วยสร้างความเข้าใจ และความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างผู้แทนจากทุกภาคส่วน และประชาชน โดยการทบทวนการเปลี่ยนแปลงปัจจัยกำหนดสุขภาพของชุมชน และร่วมกันเสนอแนะมาตรการ แนวทางในการป้องกัน/ลดผลกระทบทางลบต่อสุขภาพของชุมชน จึงควรมีการจัดการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพชุมชน เป็นระยะ เช่น ทุก 2 ปี

- อบต. ท่าพระและ โรงงานอุตสาหกรรม ควร มีการพัฒนาระบบการเก็บข้อมูล ปัญหาครอบครัว ของประชาชนที่ประกอบอาชีพลูกจ้าง ใน โรงงานอุตสาหกรรม เพื่อให้ทราบแนวโน้มของปัญหา และร่วมกันหาแนวทางป้องกัน แก้ไข ปัญหา มิให้กลายเป็นปัญหาสังคมในชุมชนต่อไป

รายงานการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชน คณะผู้วิจัยได้นำเสนอต่อ อบต.ท่าพระ เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2554-2556) รวมทั้งข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากกระบวนการ วิจัย ชุมชนได้เก็บไว้เป็นฐานข้อมูลประจำหมู่บ้าน

ตารางที่ 1. ผลกระทบต่อสุขภาพที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงปัจจัยกำหนดสุขภาพ และข้อเสนอแนะมาตรการป้องกัน/ลดผลกระทบ

การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยกำหนดสุขภาพ	ผลกระทบต่อสุขภาพที่คาดว่าจะเกิดขึ้น		ข้อเสนอแนะมาตรการ/แนวทางการป้องกัน/ลดผลกระทบต่อสุขภาพ	ข้อเสนอแนะมาตรการ/แนวทางการเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพ
	ทางบวก	ทางลบ		
- มีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ อบต. ท่าพระมากขึ้น - ราคาที่ดินสูงขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น การเป็นอยู่ดีขึ้น	- มีงานทำมากขึ้น การว่างงานน้อยลง - เศรษฐกิจดีขึ้น - มีความเป็นอยู่ดีขึ้น - ลดความเครียดและปัญหาสุขภาพจิต	- โรงงานอุตสาหกรรมอาจก่อให้เกิดปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น 1) การปนเปื้อนของน้ำจากสนามกอล์ฟลงสู่แหล่งน้ำผิวดิน 2) กลิ่นเหม็นจากโรงงานรับซื้อ/สะสม กระจุกสัตว์ 3) กลิ่นสารอินทรีย์ระเหยง่ายจากโรงงานผลิตตุ๊กตาซีรามิค 4) น้ำเสียจากโรงงานล้างแก้ว โรงงานผลิตขวดแก้ว และโรงงานผลิตเบียร์ - การจราจรภายในชุมชนหนาแน่นขึ้น ประชาชนมีโอกาสเสี่ยงมากขึ้นต่ออุบัติเหตุจากการจราจรมากขึ้น	- อบต. ร่วมกับ โรงงานอุตสาหกรรม ควรมีการรณรงค์ ร่วมกันเกี่ยวกับ การขับขี้อย่างปลอดภัย สำหรับประชาชนในชุมชน และพนักงานในโรงงาน อุตสาหกรรม	- อบต. ร่วมกับ โรงงาน อุตสาหกรรม ควรมี การรวบรวมสถิติ การเกิดอุบัติเหตุ จราจรของพนักงาน
- สมาชิกในชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากเกษตรกร เป็นลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น	- ครัวเรือน ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยมากขึ้น	- การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากเกษตรกรเป็นผู้รับจ้างในภาคอุตสาหกรรม ความสัมพันธ์ที่ดี และ	- อบต. ควรร่วมกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดทำโครงการพัฒนา ศักยภาพของครอบครัว และชุมชน เพื่อรองรับ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต โดยจัดการอบรม เชี่ยวชาญวิทยากรที่มีความ เชี่ยวชาญมาบรรยาย และ แลก เปลี่ยน ประสบการณ์เป็นระยะ อย่างต่อเนื่อง	- ศูนย์พัฒนา ครอบครัวระดับ ตำบล ที่ได้จัดตั้งไว้ แล้ว อบต. ควร สนับสนุนให้มีการ จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และจัดตั้ง คณะทำงานติดตาม ประเมิน ผลการ ดำเนินงานของศูนย์

ตารางที่ 1. ผลกระทบต่อสุขภาพที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงปัจจัยกำหนดสุขภาพ และข้อเสนอแนะมาตรการป้องกัน/ลดผลกระทบ (ต่อ)

การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยกำหนดสุขภาพ	ผลกระทบต่อสุขภาพที่คาดว่าจะเกิดขึ้น		ข้อเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ
	ทางบวก	ทางลบ	มาตรการ/แนวทางการป้องกัน/ลดผลกระทบต่อสุขภาพ	มาตรการ/แนวทางการเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพ
- สมาชิกในชุมชนมีรายได้มากขึ้น		กิจกรรมร่วมกันในชุมชนน้อยลง		- หมู่บ้านต่างๆ ควรรวบรวมปัญหาต่างๆ รวมทั้งปัญหาครอบครัวของประชาชนที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม และเชิญผู้แทนผู้บริหารโรงงานให้มีส่วนร่วมรับทราบปัญหา และร่วมกันเสนอแนะแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่อไป
- สมาชิกในชุมชนมีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยมากขึ้น		อุตสาหกรรม ขาดผู้ดูแลจัดหาอาหารที่เหมาะสมกับวัย ทำให้เด็กติดขนม อาจทำให้ขาดสารอาหารที่จำเป็น		
- ปัญหาร้องเรียนเหตุรำคาญมลพิษสิ่งแวดล้อมจากโรงงานอุตสาหกรรม		ประชาชนได้รับสารพิษจากการปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อมได้แก่	- โรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ ควรจัดให้มีการเปิดให้ประชาชนจากทุกหมู่บ้าน เชื่อมชมโรงงาน เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการจัดการมลพิษต่างๆ ในโรงงาน	- อบต. ร่วมกับโรงงานมีการเก็บตัวอย่างสิ่งแวดล้อมส่งตรวจวิเคราะห์ทั้งภายในโรงงาน และในชุมชนโดยรอบ เพื่อเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยให้
- น้ำเสีย		- กรดจากโรงงานผลิตขวดแก้ว ปุ๋ยจากสนามกอล์ฟปนเปื้อนในแหล่งน้ำผิวดิน	- โรงงานอุตสาหกรรม	ผู้แทนชุมชน ร่วมในการดำเนินการด้วย
- กลิ่นเหม็น		- สารอินทรีย์ระเหยง่ายจากโรงงานผลิตตุ๊กตาชามิค	- อบต. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรติดตามควบคุม กำกับ การจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยให้มีผู้แทนชุมชน ร่วมในการตรวจสอบ ติดตามด้วย	
- เลียงคัง		- กลิ่นเหม็นจากโรงงานรับซื้อ/สะสมกระดูกสัตว์ ทำให้ประชาชนมีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคระบบทางเดินหายใจ และโรคที่เกิดจากน้ำเป็นสื่อ		

ตารางที่ 1. ผลกระทบต่อสุขภาพที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงปัจจัยกำหนดสุขภาพ และข้อเสนอแนะมาตรการป้องกัน/ลดผลกระทบ (ต่อ)

การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยกำหนดสุขภาพ	ผลกระทบต่อสุขภาพที่คาดว่าจะเกิดขึ้น		ข้อเสนอแนะมาตรการ/แนวทางการป้องกัน/ลดผลกระทบต่อสุขภาพ	ข้อเสนอแนะมาตรการ/แนวทาง การเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพ
	ทางบวก	ทางลบ		
- ปัญห การจัดการมูลฝอยในชุมชน ยังไม่ถูกสุขลักษณะ - อบต. ยังไม่มีสถานที่กำจัดมูลฝอย เป็น ของตนเอง	- การจัดเก็บมูลฝอยในชุมชนของ อบต. ยังไม่สามารถจัดเก็บได้อย่างครอบคลุม ทำให้มีขยะตกค้าง เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ ของสัตว์ แมลงพาหะนำโรค ประชาชนมีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคระบบทางเดินอาหาร	- เนื่องจาก อบต. และ ชุมชนต่างๆ ยังไม่สามารถสรุป เกี่ยวกับการจัดหาสถานที่ฝังกลบมูลฝอย ดังนั้น อบต. ร่วมกับชุมชนต่างๆ ควรมีการรณรงค์เรื่องการคัดแยกมูลฝอยในครัวเรือน ให้มีประสิทธิภาพ เพื่อลดปริมาณมูลฝอย - อบต. ร่วมกับ ชุมชน ควรร่วมกันสนับสนุน ส่งเสริม ให้ครัวเรือนทุกครัวเรือน ร่วมกันจัดการมูลฝอยประจำครัวเรือนของตนเอง โดยจัดการมูลฝอยที่เกิดขึ้นภายในชุมชนของตนเอง ให้ถูกสุขลักษณะ เพื่อแก้ไขปัญหา การขาดสถานที่ฝังกลบมูลฝอย และช่วยให้ อบต. ลดค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บรวบรวมมูลฝอย	- ชุมชนต่างๆ ควรร่วมกัน เฝ้าระวัง มิให้มูลฝอยภายในชุมชน เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ สัตว์แมลงพาหะนำโรค และปนเปื้อนสู่แหล่งน้ำในชุมชน	
การเกิดอบายมุขต่างๆ ระหว่างการจัดการเทศบาลต่างๆ ในชุมชนมากขึ้น เช่น การพนัน การดื่มสุรา	- การจัดงานเทศกาล การเล่นการพนัน ก่อให้เกิดปัญหา สามีคดียุติกันขึ้นมา - มีการดื่มสุรา เกิดการทะเลาะวิวาท และอุบัติเหตุ ในระหว่างการจัดงานเทศกาล	- รณรงค์ การลด ละ เลิก อบายมุข และสุรา ควบคู่ไปกับการจัดงานเทศกาล - รณรงค์ให้ มีชุมชนตัวอย่างด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ในชุมชน - รณรงค์ความเป็นไทย เช่น ใช้ขนมไทยเสิร์ฟเป็นอาหารว่างในการประชุมต่างๆ - ข้าราชการส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชนควรปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างแก่ประชาชน - ส่งเสริมเผยแพร่ประเพณีท้องถิ่น เช่น ประเพณีบุญสารทไทย	- อบต. ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดหน่วยตรวจตราดูแลการก่ออบายมุขต่างๆ ในชุมชน ในระหว่างการจัดงานเทศกาลต่างๆ รวมทั้งในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ	

ตารางที่ 1. ผลกระทบต่อสุขภาพที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงปัจจัยกำหนดสุขภาพ และข้อเสนอแนะมาตรการป้องกัน/ลดผลกระทบ (ต่อ)

การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยกำหนดสุขภาพ	ผลกระทบต่อสุขภาพที่คาดว่าจะเกิดขึ้น		ข้อเสนอแนะ มาตรการ/แนวทางการป้องกัน/ลดผลกระทบต่อสุขภาพ	ข้อเสนอแนะ มาตรการ/ แนวทาง การเฝ้าระวัง ผลกระทบต่อสุขภาพ
	ทางบวก	ทางลบ		
การเพิ่มขึ้นของร้านเกมส์คอมพิวเตอร์ในชุมชน	-	- เยาวชน เล่นเกมส์คอมพิวเตอร์มากเกินไป อาจเกิดปัญหาต่อสายตา - เยาวชนที่ติดเกมส์ ขาดการออกกำลังกาย และรับประทานอาหารไม่ถูกตามหลักโภชนาการ อาจเกิดปัญหาสุขภาพ ตามมา - เยาวชนมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เป็นปัญหาแก่ผู้ปกครอง เกิดความกังวล จากการติดเกมส์ของเยาวชน	- ควรมีการออกข้อบัญญัติตำบลควบคุมสถานบริการต่างๆ - ควรมีการแก้ไขปัญหาเยาวชนแบบบูรณาการทุกภาคส่วน - จัดให้มีกิจกรรมพิเศษ ส่งเสริมให้กับกลุ่มเยาวชนอย่างต่อเนื่อง เช่น กิจกรรมกีฬา ดนตรี - ควรจัดทำโครงการเยาวชนตัวอย่าง - ควรสำรวจคัดกรองเยาวชนที่มีปัญหา ที่ต้องการการดูแลพิเศษ โดยนักจิตวิทยา - ส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา	- ควรตรวจตราสถานบริการ ร้านเกมส์คอมพิวเตอร์ ให้เป็นไปตามกฎระเบียบข้อบังคับ
ในชุมชนมีผู้สูงอายุมากขึ้น - มีผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อสูงขึ้น เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง	- ผู้สูงอายุในชุมชน เป็นผู้รู้ และเป็นที่ปรึกษาด้านต่างๆ ในชุมชน	- ผู้สูงอายุมีโอกาสเกิดโรคต่างๆ ได้มาก	- อบต. ร่วมกับ ศูนย์สุขภาพชุมชน และสถานีนอนามัย ร่วมกันให้บริการ เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุโดยมีการพัฒนาศักยภาพ ให้สามารถดูแลสุขภาพตนเองได้ อย่างมีประสิทธิภาพ	- อบต. ควรสำรวจให้ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน เพื่อให้ความช่วยเหลือ และจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

อภิปราย

ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชน ทำให้ได้ผลการคาดการณ์ผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชนที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงปัจจัยกำหนดสุขภาพ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งข้อเสนอแนะ มาตรการและแนวทาง ในการป้องกัน/ลดผลกระทบต่อสุขภาพ และมาตรการในการเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชน โดยผู้เข้าร่วมกระบวนการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชน ได้ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนจากการเป็นเกษตรกร ไปเป็นลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม และได้เสนอแนะแนวทางป้องกันผลกระทบต่อสุขภาพที่อาจจะเกิดขึ้นต่อ อบต. และโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่

กระบวนการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชน เป็นเครื่องมือสนับสนุน ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน เกี่ยวกับปัจจัยกำหนดสุขภาพ สิ่งคุกคามสุขภาพ การคาดการณ์ผลกระทบต่อสุขภาพที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงปัจจัยกำหนดสุขภาพด้านต่างๆ และเสนอแนะมาตรการป้องกัน/ลดผลกระทบต่อสุขภาพ รวมทั้งมาตรการในการเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพ ซึ่งกระบวนการดังกล่าว ได้ช่วยให้เกิดความเข้าใจ และความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น ระหว่างประชาชน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้แทนจากโรงงานอุตสาหกรรม ในพื้นที่ตำบลท่าพระ โดยในอดีต มีความขัดแย้งเกิดขึ้น เนื่องจากปัญหาเหตุรำคาญจากมลพิษสิ่งแวดล้อมของโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาข้อบัญญัติตำบล ด้านการควบคุมกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพตามพระราชบัญญัติสาธารณสุข (พ.ศ. 2535) ของ อบต.บ้านเม็ง อำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น (10) ให้ผลที่สอดคล้องกัน คือ พบว่า การนำ

กระบวนการ HIA ไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการออกข้อบัญญัติตำบลดังกล่าว เป็นการสร้างเสริมความรู้ ความเข้าใจ ในกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่ประกอบด้วย คณะผู้บริหาร อบต. ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และประชาชน เกี่ยวกับสิ่งคุกคามสุขภาพ ที่อาจเกิดจากการประกอบกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ และความจำเป็นที่ต้องมีการออกข้อบัญญัติ ในการควบคุมกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ เพื่อป้องกันการก่อปัญหาเหตุรำคาญจากมลพิษสิ่งแวดล้อมในชุมชน ทำให้ อบต. สามารถร่างข้อบัญญัติ และผ่านการเห็นชอบโดยสภา อบต. นอกจากนี้ การศึกษาในต่างประเทศ แม้ว่ามีบริบทชุมชนที่แตกต่างกับประเทศไทย ก็พบว่ามีการศึกษาที่สอดคล้องกัน อาทิ การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพในกระบวนการวางแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศสหราชอาณาจักร ทำให้เพิ่มความตระหนักด้านสุขภาพของเจ้าหน้าที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริม การพัฒนาชุมชน ความสัมพันธ์อันดีของสมาชิกในชุมชน และความสามัคคีในชุมชน (11)

ข้อเสนอแนะ

- การวิจัยนี้ แม้ว่าจะค่อนข้างเน้นเกี่ยวกับผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชน จากการเป็นชุมชนเกษตรกรรม ไปเป็นชุมชนที่มีการประกอบอาชีพลูกจ้างของโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม กระบวนการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพนี้ น่าจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยกำหนดสุขภาพด้านอื่นๆ ได้ตามความเหมาะสม

- ข้อเสนอแนะ มาตรการป้องกัน/ลดผลกระทบต่อสุขภาพ และมาตรการเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพ ที่ได้จากการวิจัย ได้นำเสนอต่อ อบต. ท่าพระ เพื่อการดำเนินการต่อไป ดังนั้น จึงควรมีการติดตามประเมินผลว่ามี

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์อย่างไร

- เนื่องจากชุมชนตำบลท่าพระ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตชานเมือง มีแนวโน้มที่จะมีการพัฒนาไปเป็นชุมชนเมือง จึงมีการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยกำหนดสุขภาพด้านต่างๆค่อนข้างเร็ว ดังนั้นจึงควรมีการจัดให้มีกระบวนการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชน อย่างต่อเนื่อง เป็นระยะๆ เช่นทุก 2 ปี เพื่อทบทวนมาตรการป้องกัน/ลดผลกระทบต่อสุขภาพ และมาตรการในการเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพ ที่เหมาะสมและทันเหตุการณ์

4. กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากทุนอุดหนุนทั่วไป มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีงบประมาณ 2552 คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ คณะผู้บริหารอบต. สมาชิกสภาอบต. พนักงานและเจ้าหน้าที่ อบต.ท่าพระ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ศูนย์สุขภาพชุมชนท่าพระ สถานีอนามัยหนองบัวดีหมี อาสาสมัครสาธารณสุข รวมทั้งผู้แทนประชาชนจากหมู่บ้านต่างๆที่เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย ทำให้การวิจัย สำเร็จได้ด้วยดีตามวัตถุประสงค์

7. เอกสารอ้างอิง

- (1) European Centre for Health Policy, WHO Regional Office for Europe. Gothenburg consensus paper on health impact assessment: main concepts and suggested approach. Brussels: WHO Regional Office for Europe; 1999.
- (2) Health Canada. Canadian handbook on health impact assessment volume I: the basic. Ottawa: Health Canada; 2004.
- (3) Quigley R, den Broeder L, Furu P, Bond A, Cave B, Bos R. 2006. Health impact assessment international best practice

principles. IAIA Special Publication Series. 2006;(5): 1-4.

- (4) Department of Health, Ministry of Public Health. Health impact assessment guideline for local community. Nonthaburi: Department of Health; 2008. Thai.
- (5) Mittelmark, MB. Promoting social responsibility for health: health impact assessment and healthy public policy at the community level. Health Promote Int. 2001; 16(3): 269-74.
- (6). Cameron C, Ghosh S, Eaton SL. Facilitating communities in designing and using their own community health impact assessment tool. Environ Impact Asses Rev: 2011; 31(4): 433-7.
- (7) Thapra sub-district administrative organization. Three year development plan (2009-2011). Khon Kaen: Thapra Sub-district administrative organization; 2009. Thai.
- (8) Inmuong U, Inmuong Y, Rithmak P. Health impact assessment of sub-district administrative organization development plan, Khon Kaen province. Khon Kaen: Faculty of Public Health, Khon Kaen University; 2008. Thai.
- (9) Design for Health, University of Minnesota. Rapid health impact assessment tool kits version 3.0. Minnesota: University of Minnesota; 2008.
- (10) Inmuong U, Rithmak P, Srisookwatana S, Traithin N, Maisuporn P. Participatory health impact assessment for the development of local government

regulation on hazard control. Environ Impact Asses Rev: 2011; 31(4): 412-4.

- (11) Milner SJ. Using HIA in local government, In: Kemm J, Parry J, Palmer S, editor. Health impact assessment. Oxford: Oxford University Press: 243-51; 2004.